

УДК 811.111'27

Леся Гречуха

ORCID: 0009-0007-0992-0750

Марія Маланюк

ORCID: 0000-0002-1290-0407

КОНЦЕПТ *DANGER* В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ТЕЛЕРАДІОКОМПАНІЇ BBC)

У статті здійснено аналіз особливостей та структури концепту DANGER, а також визначено контексти його вживання. Лексична одиниця danger є полісемантичною. Існує багато значень цієї лексеми, що видозмінюються у різних словниках. Саме вона і стала основою для семантичного аналізу та виявлення механізмів семантичного значення слова. Виконаний контекстуальний аналіз, показує, що є досить багато сфер використання концепту DANGER.

Ключові слова: *концепт, лексема, дефініція, морфема, небезпека.*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-79-85

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У наш час вивчення лінгвокультурних концептів приваблює багатьох дослідників, оскільки встановлює мовний спосіб осмислення дійсності та допомагає виявити пріоритетні цінності в колективній та індивідуальній картинах світу. Лінгвістичний концептуалізм об'єднує ідеї філософського аналізу пізнаваного світу, етнічних та соціально-групових культурологічних описів специфіки світорозуміння, когнітивного моделювання та семантичного структурування дійсності.

Останнім часом когнітивна лінгвістика є одним з напрямків досліджень, що активно розвиваються. Мова відіграє важливу роль у формуванні національної самосвідомості, відбиваючи основні зміни у суспільному житті. Тому поняття мовної та національної картини світу нині активно висвітлюються у роботах з когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології.

Актуальність цієї статті зумовлена потребою розкрити зміст суспільних явищ, що позначають певне поняття. Відомо, що вербальний образ світу, який існує у свідомості людей певної культури, стає предметом чималої кількості міжнародних і вітчизняних досліджень. Розуміння та сприйняття людиною неупередженої реальності характеризується різними концепціями, які залишаються у її свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наш час концепт вивчається з точки зору різних парадигм лінгвістики такі як: когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, психолінгвістики. Такі американські та європейські вчені як, П. Гарденфорс, К. Годдар, Р. Дженкендофф, М. Джонсон, В. Еванс, Д. Лакофф, Р. Лангакер, У. Райд, Л. Талмі, П. Хардер, К. Холмквіст ретельно досліджують механізми, що відображають фізичний досвід людини у мові, процеси, що поєднують різні концепти та процеси концептуалізації. Поняття безпеки, приваблює вчених, як предмет аналізу та прийом для відтворення інших екзистенційно вагомих концептів.

Мета роботи полягає у декодуванні вербалізаторів, що позначають поняття *DANGER*, яке є досить важливим в теоріях національної безпеки та публічного управління. Ще в давнину йому приділяли увагу, вивчаючи забезпечення безпеки, як

один з принципів дієвого державного управління. Не менш важливим є визначення взаємозв'язку цього поняття, а також його місця в інтерпретації та операціоналізації інших понять, таких як «небезпека для людини», «національна безпека» та «державна безпека».

З точки зору сучасної науки концепти становлять найбільший інтерес для вивчення абстрактних уявлень та розумових процесів об'єктивованих мовою. Наше дослідження спрямоване на вивчення вербалізації актуального, на даний момент, концепту *DANGER*, який у психолінгвістичному плані є конструктом застереження, страху або паніки. Варто додати, що робота присвячена моделюванню ядерної частини концепту *DANGER*, а саме моделювання буде проводитись на матеріалі корпусу текстів телерадіокомпанії BBC.

Предметом дослідження є вербалізація концепту *DANGER* в англійській картині світу.

Методологічну основу дослідження склали метод цілісної вибірки, контекстуальний аналіз, порівняльний аналіз, метод перекладацького аналізу тексту, метод моделювання, а також метод кількісних підрахунків матеріалу. Концепт *DANGER* розглядається на матеріалі публіцистичних текстів, основою яких є статті про безпеку різного характеру.

Лексикографічний підхід здійснення концептуального аналізу – це проведення реконструкції концепту, визначення його національної самобутності та місця у свідомості людини. Вербалізація концепту в мові відбувається за допомогою лексичних і фразеологічних одиниць та суб'єктивного мовного досвіду дослідника, що є важливим для визначення його імені, понятійного ядра, вербальних одиниць, що пояснюють концепт, й крім того, для побудови номінативного поля. Лексикографічний аналіз утворює зв'язок між граматичними та лексичними значеннями мовної одиниці. У слові вони представляють єдність форми та змісту.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо способи вираження граматичного значення головної лексеми концепту *DANGER*, що виступає іменником. Лексема *danger* належить до загальних назв та, за морфологічною будовою, до простих іменників, оскільки складається з однієї кореневої морфеми.

З огляду на синтаксичну полісемію лексеми *danger*, можна стверджувати, що даний концепт може бути виражений не лише іменником, а й іншими частинами мови, такими як дієслово (*endanger*), прикметник (*dangerous*) та прислівник (*dangerously*).

Отож, ґрунтуючись на аналізі граматичного значення, можна передбачати надмірне вживання лексеми *danger* в англійській картині світу, завдяки мовній властивості утворювати нові слова та значення, наявності адвербіалізації, ад'єктивації та вербалізації.

Існують такі підходи для аналізу лексичного значення: семасіологічний, що розглядає значення одиниці мови від знаку до значення, й ономасіологічний, який аналізує значення одиниці мови від значення до знаку (Караман, 2011). У дослідженні використовуються обидва підходи, в основі яких, лежить метод узагальнення словникових дефініцій, що ґрунтується на принципі їх доповнення із різних словників. Хоча кожне визначення відображає суттєву особливість значення, проте найповніший лексикографічний опис може бути виконаний лише за допомогою сукупності дефініцій із різних словників, що будуть доповнювати одне одного.

У класичній концептуальній теорії дефініції, як правило відіграють важливу роль, так як є основними критеріями для класифікації одиниці як концепту. Під дефініціями розуміють набір ознак чи критеріїв, де кожна з яких є необхідною, а в сукупності вони є достатніми, щоб віднести одиницю до певної категорії (Collins, n.d.). Завданням дефініції є вираження означуваного простішими або уже відомими для користувача словами. Тільки в такому випадку з експланаторної точки зору дефініція буде вдалою (Riemer, 2016).

На сучасному етапі розвитку лінгвістики необхідним інструментом для вивчення структури концепту є дефініційний аналіз. Це пов'язано з тим, що за допомогою словникових визначень, можна визначити семантичну структуру вербалізаторів концепту й протиставити значення лексичних одиниць. Аналіз словникових дефініцій у тлумачних словниках, що часто містять вербальний опис емпіричних компонентів, підтверджує те, що він є непрямим методом вивчення емпіричних елементів значення слів.

Варто розглянути перші три стратуми концепту *DANGER*, інформацію про які, можна знайти у лексикографічних джерелах (галузеві, етимологічні та тлумачні словники). У роботі розглядаються, не лише словникові значення, а й енциклопедичні, оскільки вони є ширшими та містять всю відому інформацію про референт слова.

З метою етимологічного аналізу було використано словник *Chambers Dictionary of Etymology* (Chambers, 1999). У результаті дослідження, визначено, що лексема *DANGER* представлена наступною парадигмою: *Dominus* (Latin) *Dominarium* (Vulgar Latin) *Dangier* (Old French) *Daunger* (Middle English) *Danger* (Modern English).

Іменник *danger* розпочав свій розвиток, як запозичення з латинської мови. Латинські слова *dominus* та *dominarium* (народно-латинська мова) спершу означали *ownership* (володіння). Пізніше з старофранцузької (*dangier*), це слово перейшло в середньоанглійську (*daunger*), що означало *power, jurisdiction* (влада, юрисдикція). У сучасній англійській мові використовується термін *danger* для позначення небезпеки, загрози.

Було встановлено, що словникові статті, які описують семантичну структуру лексеми *danger*, містять схожі й відмінні дефініції та репрезентують різні лексико-семантичні варіанти. Було визначено домінантні та вторинні елементи, що структурують концепт *DANGER*, за допомогою розгляду дефініцій таких словників: *Oxford Dictionary of the English Language* (ODEL); *Longman Dictionary of Contemporary English* (LDCE), *Macmillan English Dictionary: For Advanced Learners of American English* (MEDAL); *Collins COBUILD Advanced Dictionary* (CCAB).

Найбільш уживаною дефініцією лексеми *danger* із *Longman Dictionary of Contemporary English* (LDCE) є: *the possibility that someone or something will be harmed, destroyed, or killed; the possibility that something bad will happen; something or someone that may harm or kill you* (Evans, 2008). В даному випадку слід зазначити, що домінантним семантичним елементом є *the possibility that someone or something will be harmed, destroyed, or killed*, а вторинним – *the possibility that something bad will happen ma something or someone that may harm or kill you*.

Oxford Dictionary of the English Language (ODEL) подає наступну дефініцію *danger*: *the possibility of suffering harm or injury; a cause or likely cause of harm or injury; the possibility of something unwelcome or unpleasant happening* (Oxford, 2020). Можна помітити, що дане визначення має невелику відмінність від попереднього.

Варто також звернути увагу на дефініцію, яку пропонує *Collins COBUILD Advanced Dictionary* (CCAB): *the possibility that someone may be injured or killed; someone or something that may cause injury or harm; a likelihood that something unpleasant will happen* (Collins, n.d.).

Лексема *danger* у словнику *Macmillan English Dictionary: For Advanced Learners of American English* (MEDAL) характеризується чітко окресленим значенням: *a situation in which harm, death, damage, or destruction is possible; a person or thing that might harm someone or damage something* (Rundell (ed.), 2007).

Аналіз дефініцій на позначення компонента *danger* підкреслив, що домінантною семою концепту є *harm or injury. Something unpleasant or unwelcome happening* становить другий стратум концепту *DANGER*, третій шар – формують такі компоненти значення як *mischief* та *menace/peril*.

Безсумнівним є той факт, що частково можливе варіювання значення слова зумовлено тим, що форми слова співвідносять із різними концептуальними репрезентаціями. Полісемія формується тоді, коли слово проявляє більше, ніж одне відмінне значення, що є пов'язаними між собою. Система виникнення цього явища зумовлена властивостями семантичної пам'яті користувачів мови, що зберігають певну кількість відмінних, але у той же час пов'язаних значень (Evans, 2008).

Насамперед *DANGER* в англомовних текстах телерадіокомпанії BBC розуміється як стан тривоги у присутності загрози. Британський тлумачний словник Longman дає загальне визначення лексичної одиниці *danger*, пов'язане із заповіданням шкоди і втратою: *the possibility that someone or something will be harmed, destroyed, or killed*. Звернемося також до словника Macmillan, у якому термін *DANGER* сприймається як ситуація, що призводить до руйнації чи загибелі: *a situation in which harm, death, damage, or destruction is possible*. Тому, якщо розглядати політику, економіку та охорону здоров'я аналізована лексема видається як «загроза людській безпеці».

Таким чином, можна дійти висновку, що ядро концепту «*danger*» становить когнітивна ознака «загроза, що виникла внаслідок якогось лиха, нещастя». У текстах 86 статей телерадіокомпанії BBC англійською мовою було знайдено 200 випадків реалізації концепту *DANGER*. В результаті дослідження було виявлено, що репрезентація концепту *DANGER* відбувається: шляхом підкреслення фактичної «небезпеки» модальними дієсловами (*can, could, would, must, may, have to*); шляхом вказівки на «небезпеку» за допомогою лексеми *danger* та її дериватів – у наступних поєднаннях: іменник + дієслово, іменник + прикметник або прислівник, також використання суфіксів *-ous, -ously* та префіксу *en-*. *Cigarettes are dangerous because they contain toxicants, which are found in tobacco smoke and promote cancer, lung disease and cardiovascular disease. – Сигарети небезпечні, оскільки містять токсичні речовини в тютюновому димі та сприяють розвитку раку, захворювань легенів та серцево-судинних захворювань.* [BBC]; шляхом залучення синонімічного ряду лексеми *danger*. Синонімами вважатимуться такі слова: *threat, peril, harm, vulnerable, hazard, risk, exposure, weakness*. *“The destabilisation of the situation inside the country was the biggest threat to Ukraine”, he said. – За його словами, найбільшою загрозою для України є дестабілізація ситуації всередині країни* (The BBC News, n.d.).

Таблиця 1.

Основні ознаки концепту *DANGER*

№	Способи репрезентації концепту <i>DANGER</i>	Кількість (%) 200
1	Модальні дієслова	38 – 19%
2	Деривати лексеми <i>danger</i>	25 – 12,5%
3	Синонімічний ряд	86 – 43%
4	Метафоричні поєднання	10 – 5%
5	Антонімічний ряд	20 – 10%
6	Вживання директивних мовленнєвих актів, що виражаються дієсловом <i>to warn</i>	12 – 6%
7	Використання ідіом	9 – 4,5%

Таким чином, концепт *DANGER* може реалізовуватися шляхом конкретної вказівки на небезпечну ситуацію. Так, у таблиці наочно продемонстровано, що 19% досліджуваних концептів представлені поєднаннями модальних дієслів, таких як *can, could, would, must, may, have to* зі стійкими структурами *could be, linked to* і т.д. Серед

морфем, що найбільш часто зустрічаються, які доповнюють лексему *danger*, присутні префікс *en-* і суфікси *-ous*, *-ously*. Іноді у слові можна зустріти обидві морфеми. Було відібрано 12,5% таких випадків.

У 43% випадках із 200 концепт *DANGER* у поданих англomовних статтях телерадіокомпанії BBC є об'єктом дії. У даному випадку концепт репрезентований такими іменниками як *threat*, *peril*, *vulnerable*, *hazard*, *risk*, *exposure*, *weakness*. У поданих прикладах, можемо помітити, що іменники, які позначають лихо, крах, катастрофу та колапс, частіше зустрічаються у статтях, що описують економічний стан тієї чи іншої країни.

Крім цього, *danger* в 5% фрагментах вибірки представлений метафоричним поєднанням, а в інших 10% фрагментах *danger* зустрічається в поєднанні з антонімічним рядом: *safety*, *security*, *protection*. Також, поданий концепт представлений директивними мовленнєвими актами, що виражаються дієсловом *to warn*, і становлять 6%. У решті 4,5% вибірки концепт *DANGER* реалізується за допомогою ідіоматичних одиниць.

Лексична одиниця *danger* є полісемантичною. Існує багато значень даної лексеми, що видозмінюються у різних словниках. Найбільш уживаною дефініцією лексеми із Longman Dictionary of Contemporary English (LDCE) є: *the possibility that someone or something will be harmed, destroyed, or killed; the possibility that something bad will happen; something or someone that may harm or kill you*. Саме вона і стала основою для семантичного аналізу та виявлення механізмів семантичного значення слова.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Виконаний контекстуальний аналіз, показав, що є досить багато сфер використання концепту небезпеки. Найбільш поширеним є контекст – «Небезпека для здоров'я та життя людини».

Отримані під час дослідження результати слугують внеском до когнітивної лінгвістики та лінгвоконцептології, загальної теорії перекладу, а також можуть бути використані під час розробки нових навчальних дисциплін з лексикології та практичного курсу перекладу у вищій школі. Крім того, одержані результати можуть сприяти подальшому проведенню міжкультурних досліджень, вивченню та опису концепту *DANGER*, а також для створення словника медіа-концептів.

Бібліографічний список

- Караман, С. О. (ред.), 2011. Сучасна українська літературна мова. К.: Літера ЛТД [online] Доступно за: <https://litmisto.org.ua/?page_id=6961> (Дата звернення: 31.03.2024)
- Collins, n.d. COBUILD Advanced Learner's Dictionary of English [online] Available at: <<http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-cobuild-learners>> (Accessed: 04.01.2023)
- Evans, V., 2008. *Words and How they Mean: Cognitive models, Lexical concepts and construction meaning*. Oxford : Oxford University Press.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary*: 10th edition, 2020. Published by Oxford University Press. Available at: <<http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/>> (Accessed:28.03.2024).
- Riemer, N., 2016. *Lexical decomposition. The Routledge Handbook of Semantics*. New York : Routledge, p. 213–232.
- Rundell, M. (ed.), 2007. *Macmillan Dictionary English for Advanced Learners*. Publisher : Macmillan ELT Available at: <<http://www.macmillandictionary.com/>> (Accessed: 28.03.2024)
- The BBC News, n.d. *Official website* [online] Available at: <<https://www.bbc.com/news/world-europe>>
- Chambers Dictionary of Etymology, 1999. Available at:https://i2i.org/wp-content/uploads/2017/11/1874_Chambers_Etymological.pdf (Accessed: 28.02.2023).

References

- Collins, n.d. COBUILD Advanced Learner's Dictionary of English [online] Available at: <<http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-cobuild-learners>> (Accessed: 04.01.2023)
- Evans, V., 2008. *Words and How they Mean: Cognitive models, Lexical concepts and construction meaning*. Oxford : Oxford University Press.
- Karaman, S. O. (ed.), 2011. Suchasna ukrainska literaturna mova [Modern Ukrainian literary language]. K. : Litera LTD [online] Available at: <https://litmisto.org.ua/?page_id=6961> (Accessed: 31.03.2024) (in Ukrainian).
- Oxford Advanced Learner's Dictionary*: 10th edition, 2020. Published by Oxford University Press. Available at: <<http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/>> (Accessed:28.03.2024).
- Riemer, N., 2016. *Lexical decomposition. The Routledge Handbook of Semantics*. New York : Routledge, p. 213–232.
- Rundell, M. (ed.), 2007. *Macmillan Dictionary English for Advanced Learners*. Publisher : Macmillan ELT Available at: <<http://www.macmillandictionary.com/>> (Accessed: 28.03.2024)
- The BBC News, n.d. *Official website* [online] Available at: <<https://www.bbc.com/news/world-europe>>
- Chambers Dictionary of Etymology, 1999. Available at: https://i2i.org/wp-content/uploads/2017/11/1874_Chambers_Etymological.pdf (Accessed: 28.02.2023).

Стаття надійшла до редакції 01.04.2024.

Lesia Hrechukha, Mariia Malaniuk

THE CONCEPT «DANGER» IN ENGLISH LANGUAGE (BASED ON THE TEXTS OF THE BBC TELEVISION AND RADIO COMPANY)

The article deals with the features and structure of the concept “DANGER” and identifies the contexts of its use. The contextual analysis shows that there are many use areas of the concept.

The concept is considered as a dynamic mental structure, which is a product of interaction and reflects the understanding of the phenomenon of danger by representatives of British linguistic culture. Scientists traditionally pay great attention to the study of social phenomena that threaten the existence of social systems, and the theoretical foundations of the mechanisms formation to ensure their security. These issues are also of interest to politicians and managers. However, this does not reveal the essence of the interdependence of social phenomena, which they traditionally define by the concept “DANGER”, offering a different interpretation of their content. This creates significant difficulties in the interpretation of this concept and determines the relevance of further research on the interdependence of social phenomena, which are traditionally defined by the concept “DANGER.”

The concept “DANGER” can be realised by specifically indicating a dangerous situation. Thus, 19% of the studied concepts are represented by combinations of modal verbs such as can, could, would, must, may, have to with stable structures could be, linked to, etc. The most frequent morphemes that complement the lexeme “danger” include the prefix en- and the suffixes -ous, -ously. Sometimes both morphemes can be found in a word. They are 12.5% of such cases. In 43% of the 200 cases, the concept “DANGER” in the English-Ukrainian articles of the BBC is the object of action. In this case, the concept is represented by such nouns as threat, peril, vulnerability, hazard, risk, exposure, and weakness. There are nouns denoting

disaster, catastrophe, and collapse, the latter is more common in the articles describing the economic situation of a country.

In addition, danger is represented by a metaphorical combination in 5% of the sample fragments, and in the remaining 10% of fragments, “danger” occurs in combination with the antonymic series: safety, security, and protection. Likewise, the concept is represented by directive speech acts expressed by the verb to warn, which accounts for 6%. In the remaining 4.5% of the sample, the concept “DANGER” is realised by means of idiomatic units. The lexical unit “danger” is polysemantic. There are many meanings of this lexeme that vary in different dictionaries. The most commonly used definition of the lexeme from the Longman Dictionary of Contemporary English (LDCE) is “the possibility that someone or something will be harmed, destroyed, or killed; the possibility that something bad will happen; something or someone that may harm or kill you”. It was this definition that became the basis for semantic analysis and identification of the mechanisms of the word’s semantic meaning.

Keywords: *concept, lexeme, definition, morpheme, danger.*